

مهرنوش گرگانی انامش زندان است، جایی برای آنکه مجرمان و محکومان دوران محکومیت‌شان را بگذرانند. جایی که همه زندانیان با جرایم مختلف دور هم جمع می‌شوند و برای خود جامعه‌ای را تشکیل می‌دهند؛ جامعه‌ای که در آن دزد و قاچاقچی و محکوم به قتل و بدهکار مالی و زندانی چک و مهریه و... دور هم جمع می‌شوند و هر روزشان را با هم می‌گذرانند. جامعه‌ای که برای برخی از افراد همین جامعه خطرناک و ممکن است در آینده خطرناک‌تر هم شود. محکومانی که تنها چند ماه حبس را باید بگذرانند با محکومان به اعدام و حبس ابد و... در یک‌جا جمع می‌شوند، محکومانی که بار اولشان است یا پایشان به زندان باز می‌شود با محکومانی که بارها و بارها از زندان سسر در آورده‌اند و دیگر این کار برایشان تفریح شده، یک‌جا می‌نشینند و سر یک سفره غذا می‌خورند و از زندگی و خاطرات‌شان با هم حرف می‌زنند. البته تفکیک در زندان‌ها بارها توانسته تا حدودی خطر را برای برخی محکومان کم کند اما راه چاره دیگری برای برخی محکومان جرایم تعزیری و برخی بار اولی هائیان بود که پایشان به زندان باز نشود. در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نهاد‌های جدیدی به منظور کاستن از تعداد محکومان به حبس و راهبردهای مربوط به کاهش جمعیت کیفری در ۶ نهاد پیش‌بینی شد که از جمله این نهادها معافیت از کیفر، تعویق صدور حکم، تعلیق اجرای مجازات، نظام نیمه‌آزادی و قرار گرفتن تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی است. به موجب ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی در جرایم تعزیری از درجه ۵ تا درجه ۸، دادگاه می‌تواند در صورت وجود شرایط مقرر در تعویق مراقبتی، محکوم به حبس را با رضایت او در محدوده مکانی مشخص تحت نظارت سامانه الکترونیکی قرار دهد، لذا کسانی که مشمول حبس تا پنج سال هستند، در صورت وجود سایر شرایط مشمول این سامانه قرار می‌گیرند. اما سوالی هم پیش می‌آید، مثل اینکه مراقبت الکترونیکی دقیقا چیست؟ در چه شرایطی اجرامی شود؟ قوانین و مسائل حقوقی پابندهای الکترونیکی چیست؟ و... این سوال‌ها را در گفت‌وگویی با مجید بشیری، عضو هیأت‌مدیره کانون دفاتر خدمات الکترونیک قضائی در میان گذاشتیم.

• به نظر شما طرح مراقبت الکترونیکی بر مبنای چه ضرورت‌هایی ارایه شد؟

چند عامل در ارایه این طرح موثر بوده است؛ مورد اول اینکه در زندان‌ها شاهد مشکلات و ناهنجاری‌هایی هستیم که عامل اصلی آن تعداد زیاد زندانی خارج از استانداردهای تعریف‌شده است که امکان برگزاری دوره‌های آموزشی با کیفیت را برای همه زندانی‌ها و امکان بازپروری و اصلاح را هم برای زندگی سالم در جامعه برای همه فراهم نمی‌کند؛ بنابراین زندان کارکرد اصلاح و بازپروری را از دست می‌دهد. دلیل دوم ارایه این طرح نیز برای کاهش جمعیت کیفری زندان‌هاست که بسیار کارآمد است. موضوع سوم هم کاهش معضلات اجتماعی و خانوادگی ناشی از حبس است. علاوه بر خود زندانی، خانواده زندانی هم از اجرای مجازات آسیب می‌بینند؛ در مواردی چه بسا آسیبی بیشتر از خود زندانی می‌بینند و در بیرون از زندان با مشکلات مالی و اجتماعی دست به گریبان هستند؛ زندانیانی وجود دارند که خانواده آنان مبالغ زیادی را از بیرون زندان برای آنها می‌فرستند؛ به این معنا که زندانی علاوه بر تحمیل هزینه زیاد به حاکمیت و بیت‌المال بابت نگهداری خودش، به خانواده هم هزینه زیادی را تحمیل می‌کند. موضوع چهارم لزوم استفاده از روش‌های جایگزین در دنیا با هدف اصلاح زندانیان و تبدیل آنان به شهروند عادی است. در دنیا هم این روش‌ها در حال استفاده است تا فرد را سریع‌تر تبدیل به شهروندی عادی کنند.

• مبانی حقوقی این طرح چیست؟

در قوانین بودجه سال‌های ۹۳ و ۹۴ سازمان زندان‌ها مکلف شده بود برای افرادی که به مرخصی اعزام می‌شوند یا به حرفه‌آموزی مشغولند یا در کارگاه‌های زیر نظر سازمان زندان‌ها کار می‌کنند یا محکومان دارای شرایط، از پابند الکترونیکی یا مراقبت الکترونیکی استفاده کنند و این به صورت تکلیف به سازمان زندان‌ها را جاع شد اما به دلایلی از جمله بار مالی این طرح به مرحله اجرایی موفقیت‌آمیز نرسید. ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی، مواد ۵۵۴ و ۵۵۵ قانون آیین دادرسی کیفری و بند چ ماده ۲۱۷ قانون آیین دادرسی کیفری هم دیگر مبانی حقوقی طرح هستند.

• برای اجرایی کردن این مبانی حقوقی، چه آیین‌نامه‌های اجرایی که جزئیات اجرا و وظایف مجریان را مشخص کند، وضع شده است؟

با بررسی تطبیقی در حقوق کشور‌های اروپایی و امریکا، تجربیات آنها از حیث حقوقی و فنی بررسی شد. حاصل بررسی‌ها در اختیار کارشناسان و قضات عالی‌رتبه دستگاه قضا قرار گرفت و تیم حقوقی متشکل از این قضات و تیم فنی متشکل از مهندسین و برنامه‌نویسان تشکیل و پیش‌نویس آیین‌نامه اجرایی تهیه و در معاونت‌های حقوقی و معاونت اول قوه قضائیه بررسی شد و در سال ۱۳۹۶ به وسیله ریاست

هر کسی که در خانه شما حضور دارد باید بداند هنگام وقوع زلزله چه اقدامی انجام دهد حتی اگر شما موقع وقوع حادثه آنجا نباشید.

استفاده از مراقبت‌های الکترونیکی برای نخستین بار در اردبیل

بررسی حقوقی دستبندو پابند الکترونیکی در گفت‌وگو با مجید بشیری *

لازم نیست همه آب‌خنک بخورند

علیرضا قزاقیان

به مراقبت الکترونیکی بدهد یا اینکه بعد از تقاضای اعصار و تقسیط به دلیل ناتوانی در پرداخت یکجا چنین حکمی صادر کند. در این دو فرض دیگر رضایت شاکی ضرورت ندارد.

• مددجو باید هزینه‌ای برای اجرا بپردازد؟

برای هزینه استفاده از تجهیزات، مطابق تعرفه‌ای که به تأیید رئیس محترم قوه قضائیه رسیده است، باید هر ماه مبلغ ۳۰ هزار تومان پرداخت شود که این رقم با وجود اینکه در قانون بودجه سال ۹۴ هم همین ۳۰ هزار تومان قید شده، تاکنون افزایش نداشته است. طبق ماده ۲۳ آیین‌نامه اجرایی، افرادی که به تشخیص مرجع صادرکننده حکم یا قرار، مراقبت، توانایی پرداخت تمام یا بخشی از این مبلغ ماهانه را نداشته باشند، این امکان را دارند که از پرداخت معاف شوند. موافقت‌نامه‌ای هم با معاونت امور زنان ریاست محترم جمهوری تنظیم شده که این معاونت برای زندانیان زن سرپرست خانوار که توان پرداخت نلرند اقداماتی انجام دهد. زندانی باید مبلغی را هم به‌عنوان وثیقه استفاده از تجهیزات تودیع کند که بعد از پایان دوره و حصول اطمینان از سلامت تجهیزات این مبلغ مسترد خواهد شد.

• محدوده را قاضی با توجه به چه نکته‌ای تعیین می‌کند و در صورت پیش‌آمد حادثه و نیاز به خروج از محدوده، چه تمهیدی اندیشیده شده است؟

همان‌طور که اشاره شده، موافقت خود زندانی ضرورت دارد و محدوده هم با سوال کردن از محکوم درباره محل کار و محل زندگی مشخص می‌شود و قاضی بعد از بررسی واحراز موضوع به نحوی محدوده را تعیین می‌کند که زندگی فرد در دوران تحت مراقبت دچار عسر و حرج نشود. برای موارد اضطراری در آیین‌نامه پیش‌بینی شده است که اگر فراد امکان دسترسی به مأموران ناظر و مراقب داشته باشد باید قبل از خروج از محدوده آنها را در جریان شرایط اضطراری بگذارد. ولی اگر در همان‌وضع امکان اطلاع‌دادن وجود نداشته، محکوم می‌تواند از محدوده خارج شود ولی بلافاصله بعد از بازگشت بار اثبات شرایط اضطرار را به دوش بکشد و اگر قادر به اثبات دلایل و شرایط اضطرار نبوده منزل‌له فردی است که تخلف کرده است. محدوده می‌تواند از منزل فرد شروع شود و شعاعی از اطراف منزل تا بخشی از محله، ناحیه یا منطقه شهرداری یا کل شهر یا استان محل اقامت را در بر بگیرد. این شرایط را مقام قضائی می‌سنجد و تعیین می‌کند. همین‌حالا مواردی وجود دارد که شامل اجازه تردد بین تهران و کرج، محل سکونت و محل کار محکوم است. طبعاً اتوبان‌های مورد تردد و حتی جاده قدیم تهران به کرج هم در محدوده این افراد لحاظ شده است. سیستم‌روی نقشه مسیر را طبق گفته قاضی تعیین می‌کند و به فرد محکوم هم ابلاغ و آموزش‌های لازم داده می‌شود. بعد از تعریف در سیستم به محض خروج فرد از محدوده، آلام در سیستم مشاهده و پیامک برای فرد به‌صورت خودکار ارسال می‌شود و مأموران ناظر با او تماس می‌گیرند. این مورد در شرایطی که مثلاً شارژ باتری از ۲۰ درصد هم کمتر شود، لحاظ خواهد شد. در عین حال غیر از مسأله خروج، در مواردی مسأله منع ورود هم مطرح است؛ مثلاً برای فردی حکم صادر می‌شود که شما اجازه ورود به استادبوم یا فلان محله یا تردد از یک مسیر خاص را ندارید. تمامی این موارد قابل تعریف، پیگیری و اجراست.

• برای نیروهایی که وظیفه اجرا را به عهده دارند و به‌منظور اطمینان‌بخشی به جامعه قضائی کشور در باره این طرح، اقدامی هم صورت گرفته است؟

بازشدن آن وجود ندارد ولی تعداد آنها محدود است. در غالب کشورها این پابندها قابل بریدن، باز کردن و تخریب شدن است؛ مدل اجرایی در ایران هم به همین شکل است. فرد هر لحظه که اراده کند می‌تواند با بریدن پابند خودش را از قید و بند محدودیت رها کند. به همین دلیل در خود قانون هم هر جا که بحث مراقبت الکترونیکی شده است، موافقت متهم یا محکوم علیه هم شرط شده است. لذا افرادی که از این طرح استفاده می‌کنند چون از همان ابتدا با موافقت خودشان تحت این مراقبت قرار می‌گیرند، طبعاً بریدن و تخریب جهت فرار از محدوده معنا و مفهوم ندارد. آمار اجرای این طرح تا اینجا هم بدون مشکل بوده که بیش از چهار صد نفر از محکومان به حبس در ۱۳ استان مشمول اجرای این طرح شدند که

• چه افرادی شامل مراقبت الکترونیکی می‌شوند؟
بند ب ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی که به آن اشاره کردیم در مورد این موضوع است. مورد اول متهمان مشمول بند چ ماده ۲۱۷ آیین دادرسی کیفری و مورد دوم محکومان مشمول ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی که در مورد این بند صر فار در جرایم تعزیری امکان اجرای مراقبت الکترونیکی وجود دارد و در حدود و قصاص و دیات امکان استفاده از این مراقبت وجود ندارد و جرایم تعزیری درجه ۵ تا ۸ را شامل می‌شود؛ یعنی جرایمی که مجازات قانونی آن نباید حداکثر از پنج سال حبس بیشتر باشد. مورد سوم هم زندانیان تحت نظام نیمه‌آزادی و شاغل در حرفه‌آموزی هستند که اشاره به مواد ۵۶ و ۵۷ قانون مجازات اسلامی دارد که به تشخیص زندان،

فرد در مراکز حرفه‌آموزی در خارج یا داخل زندان تحت نظارت است. مورد چهارم نیز افرادی هستند که به موجب قانون یا تصمیم مراجع قضائی تحت مراقبت هستند یا آنها از ورود یا خروج از محدوده مشخصی منع شده‌اند، از جمله موارد مذکور در مواد ۴۲ و ۴۳ قانون مجازات اسلامی. یعنی هر جا که مقام قضائی تشخیص داد فردی لزوماً باید در یک محدوده خاص تحت مراقبت قرار بگیرد یا از خروج به یک محدوده یا ورود به یک محدوده منع شود، این امکان فراهم است. مورد پنجم سایر موارد پیش‌بینی‌شده در قوانین ومقررات است.

• حال با توجه به این توضیحات بفرمایید محدوده مراقبتی به چه معناست؟

بند ت ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی مراقبت‌های الکترونیکی، محدوده مراقبتی را این‌گونه تعریف می‌کند: محدوده‌ای است که حسب مورد، فرد تحت مراقبت در ورود، خروج، تردد یا توقف در آن محدوده مجاز، ملزم یا ممنوع شده باشد.
• فرد مددجو غیر از محدودیت در تردد تکالیف دیگری هم دارد؟

به موجب مواد ۴۲ و ۴۳ و تبصره ماده ۶۲ قانون مورد اشاره، قاضی می‌تواند از تدابیری در بحث تعویق مراقبتی و دستورات مورد اشاره این بخش، برای مددجوی تحت مراقبت استفاده کند؛ مثلاً می‌تواند او را مکلف کند که برای حرفه‌آموزی یا جهت ترک اعتیاد یا درمان بیماری اقدام کند یا نفعه افراد واجب‌النفعه را بپردازد یا از تصدی وسایل نقلیه موتوری خودداری کند یا از فعالیت حرفه‌ای مرتب یا جرم ارتکابی یا وسایل موثر در آن خودداری کند. همچنین از ارتباط با شرکا و معاونان جرم یا دیگر اشخاص از قبیل بزده‌بده به تشخیص دادگاه خودداری کند یا دوره یادوره‌های خاص آموزشی و یادگیری مهارت‌های اساسی زندگی، دوره‌های تربیتی، اخلاقی و مذهبی، تحصیلی یا ورزشی را طی کند. با این موارد، این ایراد که زندان قادر به برگزاری این دوره‌ها بود اما با سیستم پابند الکترونیک دیگر امکان این شیوه بازپروری وجود ندارد، برطرف خواهد شد.

• فرد قادر به باز کردن پابند است؟
در بعضی کشورها از پابندهایی استفاده می‌شود که امکان

میزان | ناصر عتباتی، رئیس کل دادگستری استان اردبیل در حاشیه‌ی بازدید از زندان مرکزی اردبیل (آبان ماه ۹۸) از اجرایی شدن مراقبت‌های الکترونیکی با همکاری دادگستری کل این استان و اداره کل زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی، برای نخستین بار در استان خبر داد و گفت: «بر اساس مقررات قانونی کسانی که برای نخستین بار مرتکب جرایم سبک و کم‌اهمیت می‌شوند، فاقد سابقه کیفری و سرپرست خانواده هستند، قانون‌گذار این امتیاز را قابل شده تا با استفاده از سیستم مراقبت الکترونیکی که در قالب یک پابند است، کنترل شوند و به جای حضور در زندان‌های بسته در بیرون از زندان در کنار خانواده باشند، محدودیت‌های تردد برای آنها از طریق این سیستم الکترونیکی اعمال می‌شود. این طرح برای نخستین بار در زندان اردبیل اجرایی شد و در آینده در تمام زندان‌های استان به کار گرفته می‌شود.»

از حیث اجرا دو گروه بیشترین ارتباط را با موضوع دارند. گروه اول کارکنان سزایمان زندان‌ها و گروه دوم نیروهای معاونت فناوری اطلاعات دادگستری استان‌های کل کشور هستند. تا این لحظه برای بیش از ۲۰ استان این آموزش‌ها شناسایی و معرفی و دوره‌های فنی و حقوقی برگزار شده است. بقیه استان‌ها هم در حال انجام هستند و احتمالاً به پایان رسیده است. برای حدود ۲۰۰ نفر از همکاران قضائی در تهران در مقاطع مختلف زمانی در مرکز مراقبت الکترونیک مستقر در مرکز فناوری اطلاعات قوه قضائیه و در پنج استان کشور (تهران، البرز، مرکزی، آذربایجان شرقی و خراسان شمالی) کارگاه‌ها برگزار شده است و کم‌کم ادامه دارد.

• آیا سازمان زندان‌ها برای توسعه طرح اقدامی کرده است؟

طبق قانون، متولی اصلی اجرای حکم حبس و نظایر آن سازمان زندان‌هاست. پیش‌بینی می‌شود پس از اتمام دوره‌های آموزشی مورد اشاره، سازمان مبادرت به تأسیس بند یا زندان الکترونیک در هر کدام از ادارات کل زندان‌های استان‌ها کند، چارت سازمانی خود را مطابق با این اصلاح تغییر دهد، نیروی انسانی کارآزموده برای اجرای پروژه در کل کشور تخصیص دهد و امکان باقی‌ماندن نام و مشخصات زندانیان تحت مراقبت الکترونیکی را در سامانه «پابند» فراهم کند تا زندانیان بتوانند مانند دیگر زندانیان از حقوق قانونی خود بهره‌مند شوند. همچنین با همکاری و مساعدتی که مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضائیه داشته و خواهد داشت قابل پیش‌بینی است که طرح در کل کشور با موفقیت بالا روبه‌رو شود. می‌توان گفت که چندین هزار نفر می‌توانند از این طرح بهره‌مند شوند و به جای ماندن در زندان، دوران محکومیت را در کنار خانواده و با فعالیت‌های اقتصادی واجتماعی بگذرانند.

• قاضی در چه مواردی حکم مراقبت الکترونیکی را برای مشمولان این طرح صادر می‌کند؟

قاضی ممکن است به دلایل مختلف درخواستی را که از طرف زندانی برای اجرای مراقبت الکترونیکی ارایه می‌شود، رد کند و موضوع را اصلاح ندهاند. یکی از آنها این است که باید پیش‌بینی کند فرد بیرون زندان اصلاح می‌شود. مورد دوم اینکه پیش‌بینی کند محکوم به جامعه آسیب نمی‌رساند؛ مثلاً قاضی در مورد محکومی که سوابق کیفری متعدد با موثر دارد، تکلیف دارد برای حفاظت و صیانت از جامعه فرد را در زندان نگه دارد؛ از جمله سارقان حرفه‌ای و سارقان و مجرمان خطرناک.

• اگر فرد تخلف کرد چه تصمیمی درباره او گرفته می‌شود؟

مأموران مراقب و مأموران ناظر مستقر در مرکز مراقبت الکترونیک مراتب وقوع تخلف را از جمله خارج شدن از محدوده یا شارژ نکردن دستگاه که آن هم به منزله خروج از محدوده است یا هر تخلف دیگر را از طریق قاضی اجرایی احکام به قاضی صادرکننده حکم اعلام می‌کند و مقام قضائی می‌تواند حسب مورد تصمیم مقتضی را که از آن جمله بازگشت به زندان است، اتخاذ کند.

• در مورد مددجویان زیر سن قانونی که در مراکز و کانون‌های اصلاح و تربیت نگهداری می‌شوند این سیستم مصداق خواهد داشت؟

چنانچه نوجوانان بین سنین ۱۵ تا ۱۸ مرتکب جرمی شده باشند که مشمول بندهای پ، ت و ث ماده ۸۹ قانون مجازات اسلامی باشند، یعنی جرایم تعزیری درجه پنج به بالا، قاضی می‌تواند در صورت درخواست خود فرد یا ولی، او را تحت مراقبت الکترونیکی قرار دهد. البته تا این لحظه موردی انجام نشده است.

• اطلاع‌رسانی طرح چگونه بوده است؟

مرکز رسانه قوه قضائیه طبق آیین‌نامه ذکر شده تکلیف دارد طی برنامه‌های آموزشی از طریق رسانه‌های ارتباط جمعی موضوع را رسانه‌ای کند. به‌عنوان مثال سریال زوج و فرد که عید امسال پخش شد دارای سکناس‌هایی بود که این موضوع را برای مردم اطلاع‌رسانی کرد. لازم است در این مورد رسانه‌ها فعالیت بیشتری کنند. برای افراد آموزش‌دیده در سازمان زندان‌ها هم فرم‌هایی تعبیه شده که درخواست زندانی در آن قرار گرفته و زندانی فقط با امضای آن و درج محدوده محل سکونت و کار از خود طرح، هزینه‌های آن و دیگر مواردش مطلع خواهد شد. جامعه هدف دیگر هم وکلا هستند که باید در لوایح خود مطالبه‌گر این موضوع باشند. از سوی دیگر، زمانی که اطمینان‌بخشی کامل در همه استان‌ها برای قضات محترم صورت گیرد، شاهد گسترده‌تر شدن صدور احکام مراقبت الکترونیکی خواهیم بود. هر چه تعداد دوره‌های آموزشی بیشتر و سریع‌تر باشد شاهد رشد بیشتری خواهیم بود. در انتها به یک مورد فرهنگی اشاره می‌کنم. همه ما این صورت‌مسأله در ذهن مان نقش بسته که اگر کسی علیه ما مرتکب جرمی شد، توقع داریم در ازای آن، فرد حتماً به زندان برود و به اصطلاح آب خنک بخورد، در حالی که نیاز است این ذهنیت اصلاح‌شود.

«مفوهیات مدیره کانون دفاتر خدمات الکترونیک قضائی